

рынке труда, способного к компетентной профессиональной деятельности на уровне мировых стандартов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, методы, формы, самообразование, контроль выполнения самостоятельной работы, познавательная деятельность.

Fisenko E. Yu. Organization of Independent Work as a Form of Learning of Students

The article reveals the concepts of self-study; optimal methods were identified; a variety of self-study forms was proposed, aimed at creating a cognitive ability of a student and his continuous self-education; the leading role of independent work in the training of professionals, competitive at the labor market, capable of a competent professional activity according to international standards was proved.

Key words: independent work, methods, forms, self-education, control of fulfillment of students' independent work, cognitive activity.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.091.2

Ю. А. Францен, Ю. І. Талалаєва

**ПІДВИЩЕННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ВНЗ І – ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ
ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Проблема розвитку та формування особистості студентів, їх професійних і соціально важливих якостей набуває сьогодні особливого значення, оскільки у процесі здобуття професійної освіти створюються можливості цілеспрямованого впливу на розвиток пізнавальної, інтелектуальної, емоційно-вольової сфери студентів з урахуванням особливостей їхнього психічного складу в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу України.

З кожним днем проблема вдосконалення процесу організації навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ в процесі їх професійної підготовки стає все гостріше. В першу чергу, сучасних викладачів турбують відповіді на запитання «Як підвищити ефективність навчального процесу?», «Як створювати умови для розвитку майбутнього фахівця досягти високого їх інтелектуального та професійного розвитку?», «Як сприяти самореалізації особистості студента в процесі навчання?». Критика існуючої системи підготовки

фахівців найчастіше пов'язана з пасивністю самих студентів на заняттях, відсутністю інтересу до навчання, що призводить до зниження рівня їх професійної підготовки.

Проблема розвитку та формування високорозвиненої особистості – багатоаспектна. У цьому дослідженні ми розглядаємо один із аспектів проблеми – шляхи активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання.

Під активізацією навчально-пізнавальної діяльності науковці розуміють підвищення рівня усвідомленого пізнання об'єктивно-реальних закономірностей у процесі навчання.

Пізнавальний інтерес у найзагальнішому визначенні можна назвати вибірковою спрямованістю людини на пізнання предметів, явищ, подій оточуючого світу, яка активізує психічні процеси діяльності людини, її пізнавальні можливості. Пізнавальний інтерес виступає у навчальному процесі у різноманітних проявах.

Пізнавальний інтерес – явище багатогранне, тому на процеси навчання і виховання він може впливати по-різному. У педагогічній практиці підвищення пізнавального інтересу розглядають часто як зовнішній стимул, як засіб активізації пізнавальної діяльності, ефективний інструмент, який дає можливість зробити процес навчання привабливим, виділити в навчанні саме ті аспекти, які можуть привернути до себе увагу, змусять активізувати мислення.

Пізнавальну діяльність студентів за сучасних умов потрібно розглядати більш широко – як основу професійного становлення й особистісного пізнання та самопізнання.

Слід зазначити, що поняття «пізнавальна діяльність» дещо ширше, ніж поняття «навчальна діяльність», тому що його змістовний рівень виходить за межі навчальних планів і програм, і ця пізнавальна діяльність здійснюється не тільки з метою навчання, але й для відкриття нового. Як вказує А. Маслоу, потреба у пізнанні та її реалізація веде до духовного зростання та самоактуалізації особистості [7, с. 217].

Проблема активізації пізнавальної діяльності у процесі навчання в педагогічній теорії і практиці не нова. На всіх етапах розвитку педагогічної думки до неї зверталосся багато вчених, педагогів-практиків.

Одним із перших звернув увагу на необхідність «учити дітей мислити» видатний учений Я. Коменський. Ідею активізації навчання за допомогою наочності, шляхом активного спостереження й узагальнення та самостійного підбиття підсумків висловлювали педагоги І. Песталоцці та Ф. Дістервег.

Різнманітні засоби активізації пізнавальної діяльності учнів були обґрунтовані у працях багатьох українських учених, зокрема таких, як О. Білецький, Б. Грінченко, О. Музиченко, В. Помогайба, О. Потєбня, С. Русова. Суттєві положення і висновки з проблеми активізації діяльності учнів містяться й у працях А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Шацького.

Вивченню різних аспектів процесу активізації пізнавальної діяльності студентів присвячені праці багатьох відомих педагогів і психологів: А. Алексюка, С. Архангельського, В. Вергасова, С. Зінов'єва, В. Ляудис, Р. Нізамова, В. Семиченко та інших.

Проблема активізації навчально-пізнавальної діяльності була актуальною на всіх етапах навчання і незважаючи на достатню кількість досліджень з цієї тематики залишається актуальною сьогодні. Саме це і зумовило формування мети нашої статті – узагальнити існуючі точки зору на питання, пов'язані з активізацією навчально-пізнавальної діяльності.

Завдання активізації навчально-пізнавальної діяльності безпосередньо пов'язані з реалізацією дидактичного принципу активності в навчанні.

Активність – один із головних і необхідних проявів життя, внутрішня спонукальна сила, спрямована на задоволення потреб.

Активність людини та форми її виявлення розвинулись історично й мають соціально спрямований характер. Термін «активність» походить від латинського «*aktivus*» і означає діяльний, енергійний, ініціативний. Психолого-педагогічний аналіз літератури показує, що активність здебільшого визначається через діяльність.

Ми дотримуємось такого тлумачення поняття активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів: це цілеспрямована діяльність, спрямована на вдосконалення змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання з метою збудження інтересу, підвищення активності, творчості, самостійності, мотивованої діяльності студентів у засвоєнні знань, посилення взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Проаналізувавши означення поняття «пізнавальна активність», можна зробити висновок, що освоєння невідомого спонукає людину до діяльності. При цьому зовнішній вплив відбувається через психічний стан певної особи, через її вольові якості, емоції, а засвоєння об'єкта пізнання вимагає активності суб'єкта. А тому пізнавальна активність характеризує індивідуальні особливості людини в процесі пізнавальної діяльності.

Існують такі показники пізнавальної активності: ініціативність, енергійність, інтенсивність діяльності, інтерес, старанність, допитливість, самостійність, саморегуляція, рефлексія діяльності, воля особистості, напористість у діяльності, цілеспрямованість, творчість.

Одні автори розглядають пізнавальну активність як діяльність, інші – як рису особистості. Т. Шамова, уважає, що ці підходи не можна відривати один від одного [10]. Погоджуючись із її думкою, ми також використовуємо їх у діалектичній єдності, що дає змогу виробити єдину точку зору на поняття «пізнавальна активність», яку варто розглядати і як мету діяльності, і як засіб її досягнення, і як результат.

Формування пізнавальної активності відбувається в кілька етапів: залучення студента до навчально-пізнавальної діяльності;

функціонування мисленневих та емоційних процесів для опанування знань, умінь і навичок; прояв вольових зусиль для засвоєння важкого навчального матеріалу; закріплення звички розумово працювати, поступовий розвиток потреби в такій праці, яка вимагає напруження думки.

Пізнавальна активність виникає і формується в процесі навчальної діяльності, а з іншого боку, пізнавальна активність підносить діяльність на новий рівень. Така навчальна діяльність супроводжується намаганням особистості власними силами розв'язати поставлене завдання, внаслідок чого виникають самостійна постановка нових цілей, додаткова пошукова активність суб'єкта, прояв власної ініціативи, емоційні переживання, піднесення. Саме така ланка є ключовою у виникненні стану пізнавальної активності.

Головною у природі пізнавальної активності є мотивація, яка збуджує особистість до активності: постановки нового завдання, мети; з'ясування нової проблеми, включаючи її актуалізацію і об'єктивізацію; визначення шляхів, що ведуть, до досягнення поставлених цілей.

Проаналізувавши останні дослідження і публікації можна зробити висновок, що мотив – це те, що спонукає до діяльності, спонукає людину на задоволення певної потреби. Пізнавальна потреба завжди спрямована на конкретні об'єкти. Потреба завжди тісно пов'язана з метою, а будь-яка діяльність є реалізацією деякої мети. Кожного разу, приступаючи до певної діяльності, людина ставить перед собою конкретну мету, виходячи з потреб.

А тому мета і визначається як усвідомлена потреба, на досягнення якої спрямована активність особистості. Отже, без мети неможлива активність, оскільки у постановці мети вже виявляється активність особистості. Тобто, постановка мети є показником пізнавальної активності.

Очевидно, що процес стимуляції регуляторної складової в активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів досить складний і не повинен носити епізодичний характер.

До мотиваційної складової пізнавальної активності слід віднести такі психологічні утворення як: загальний рівень орієнтації студента на пізнання, на навчальну діяльність, на майбутню професійну діяльність; спрямованість навчально-пізнавального та професійного інтересу; сформованість пізнавальної потреби як спонукання до діяльності; ступінь готовності до сприйняття, розуміння, осмислення навчальної інформації та виявлення ініціативності до її глибинного пізнання тощо.

Відомо, що лише потреба особистості є початковим спонуканням до діяльності. Саме тому, викладачі вищого навчального закладу мають володіти й активно використовувати спонукаючі фактори навчання, такі як: позитивна мотивація, переконання, відношення, установки і т.д., що виступають як компоненти складної системи – мотиваційної сфери особистості. Під мотиваційною сферою особистості розуміють всю

сукупність її мотивів як віддзеркалення потреб, що формуються й розвиваються в залежності від обставин протягом усього життя.

Згідно когнітивних підходів до теорії мотивації, всі дії особистості внутрішньо мотивовані, причому мотивація розглядається як відображення в його індивідуальній свідомості форми поведінки як результат взаємозв'язків і відносин з іншими людьми на фоні психологічно, фізично та емоційного стану індивіда в даний момент та реалізації цільових стратегій відповідно його власних уподобань [3].

У сукупності різноманітних мотивів, притаманних особистості, домінують ті, що обумовлені належністю до певної спільноти (студентське середовище, сімейний статус, родинні зв'язки тощо). Отже, розвиток мотиваційної сфери студентів доцільно розглядати в контексті перерізу потреб, властивих різним спільностям людей. Відзначимо те, що студенти в процесі навчальної діяльності виявляють досить широкий спектр мотивів пізнавальної та соціальної спрямованості із перевагою останніх.

Аналіз мотиваційної сфери засвідчує про необхідність впровадження нових технологій навчання. Потрібні такі форми організації навчального процесу при навчанні студентів вищих навчальних закладів взагалі та математичним дисциплінам зокрема, які б викликали у студентів інтерес до процесу пізнання, збуджували до активної творчості, сприяли активізації розумової діяльності, створювали можливості для реалізації індивідуальних здібностей та розвивали їх, що в свою чергу, потребує проектування нових стратегій та конкретних тактик тощо.

Активізація вирішується не тільки окремими засобами, а системою, комплексом методів, прийомів та засобів. Слід зауважити, що цей напрям більш перспективний і тільки цей підхід може привести до вирішення проблеми активізації навчальної діяльності студентів [8, с. 40].

Реалізація цього підходу надає можливість окреслити шляхи активізації пізнавальної діяльності студентів.

1. Застосування ефективних методів мотивації та стимулювання пізнавальної діяльності студентів.

2. Ефективне інформаційно-методичне забезпечення процесу навчання.

3. Створення інноваційно-рефлексивного освітнього середовища.

4. Застосування якісного та адекватного контролю знань студентів

5. Формування позитивного морально-психологічного клімату в процесі навчання.

6. Застосування нових педагогічних технологій, спрямованих на розвиток пізнавальної, інтелектуальної та емоційно-вольової сфер особистості кожного студента.

7. Використання у процесі навчання комп'ютерної техніки, засобів мультимедіа, мережі Internet;.

Отже, процес активізації пізнавальної діяльності повинен відбуватися систематично, охоплюючи всі можливі напрями.

Особливої уваги, в цьому контексті потребує реалізація одного із головних принципів розвиваючого навчання «від монологу викладача» – до діалогу «студент – викладач – студент», що набуває особливої актуальності при розгляді проблемних ситуацій, які виступають як каталізatori творчого мислення особистості.

Сприятлива морально-психологічна атмосфера навчального процесу впливає не тільки на налагодження доброзичливих стосунків між студентами та між викладачами і студентами, але й дає можливість утілювати діалог у процес навчання. Саме діалог є ефективним методом активізації навчання студентів, про що свідчать такі показники:

- відкритість висловлювань та довіра студентів до викладача;
- вільна, впевнена поведінка студентів на заняттях;
- відсутність страху перед можливими помилками;
- звернення до викладача про допомогу в разі необхідності;
- відсутність будь-яких бар'єрів в обміні думками щодо пропозицій вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Таким чином, підводячи підсумки нашого дослідження, можна з певністю наголосити про те, що саме відсутність діалогу та взаєморозуміння між учасниками процесу навчання заважає створенню сприятливої морально-психологічної атмосфери в студентській групі. Саме цим і потрібно в першу чергу зайнятися сучасним викладачам. На нашу думку, внутрішніми стимулами навчально-пізнавальної активності виступають потреби, мотиви, інтереси студента. А значить і процес «задоволення» пізнавальної потреби здійснюється як пошукова пізнавальна активність, спрямована на відкриття невідомого, його усвідомлення, а інтерес до навчально-пізнавальної діяльності є формою виявлення пізнавальних потреб і мотивів.

Щодо подальших досліджень з цієї проблеми ми вважаємо за необхідне проаналізувати проблему взаємодії викладачів та студентів під час навчання та підвищення самостійності студентів у процесі підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Список використаної літератури

- 1. Аристова Л. П.** Активность учения школьников / Л. П. Аристова. – М. : Просвещение, 1968. – 139 с. **2. Ігнатенко М. Я.** Методологічні та методичні основи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів старших класів при вивченні математики : автореф. дис. ... док. пед. наук. 13.00.02 / М. Я. Ігнатенко. – НПУ ім. Драгоманова. – К. : 1997. – 47 с. **3. Годфруа Ж.** Что такое психология; пер. с франц.; Под ред. Г. Г. Аракелова. – М. : Мир, 1996. – 496 с. **4. Костюк Г. С.** Мышление : Педагогическая энциклопедия: в 4-х. / Г. С. Костюк. – М., 1964. – Т.2. – С. 516. **5. Крутецкий В. А.** Психология обучения и воспитания школьников: пособие для учителей и классных

руководителей / В. А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1976. – 303 с.
6. Мар'яненко Л. В. Психологічні умови формування пізнавальної активності слабовстигаючих старшокласників: дис. ... канд. психол. наук / Л. В. Мар'яненко. – К. : 1992. – 203 с.
7. Низамов Р. А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов / Р. А. Низамов. – Казань : Изд-во Казанского гос. университета, 1975. – 302 с.
8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: в 2-х т. / С. Л. Рубинштейн // АПИ СССР. – М. : Педагогика, 1989. – Т.1. – 485 с. – Т.2. – 322 с.
9. Скаткин М. Н. Активизация познавательной деятельности учащихся в обучении / М. Н. Скаткин. – М. : АПН РСФСР, 1965. – 48 с.
10. Шамова Т. И. Активизация учения школьников / Т. И. Шамова. – М. : Педагогика, 1982. – 208 с.
11. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г. И. Щукина. – М. : Педагогика, 1971. – 352 с.

Францен Ю. А., Талалаєва Ю. І. Підвищення активізації до навчально-пізнавальної діяльності у студентів ВНЗ I – II рівня акредитації як педагогічна проблема

У статті розкривається проблема вдосконалення процесу організації навчально-пізнавальної діяльності студентів ПТУЗ в процесі їх професійної підготовки, яка завжди була і залишається актуальною. Автори наголошують, що активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів: це цілеспрямована діяльність, спрямована на вдосконалення змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання з метою збудження інтересу, підвищення активності, творчості, самостійності, мотивованої діяльності студентів у засвоєнні знань, посилення взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Ключові слова: навчально-пізнавальна діяльність, пізнавальний інтерес, пізнавальна активність, активізація, діалог.

Францен Ю. А., Талалаєва Ю. И. Повышение активизации к научно-познавательной деятельности студентов ВУЗ I – II уровня аккредитации как педагогическая проблема

В статье раскрывается проблема усовершенствования процесса организации учебно-познавательной деятельности студентов ПТЗН в процессе их профессиональной подготовки, которая всегда была и остается актуальной. Авторы отмечают, что активизация учебно-познавательной деятельности студентов: это целеустремленная деятельность, направленная на усовершенствование содержания, форм, методов, приемов и средств обучения с целью повышения интереса, активности, творчества, самостоятельности, мотивированной деятельности студентов в усвоении знаний, усиления взаимодействия участников учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: учебно-познавательная деятельность, познавательный интерес, познавательная активность, активизация, диалог.

Franzen Y. A., Talalaeva Y. I. Raising of Cognitive and Scientific Activity among College Students of I – II level of Accreditation as a Pedagogical Problem

In this article the authors develop the problem of improving the process of organizing cognitive activity of the first year college students, which has always been and remains relevant. It is noted that the activation of scientific – cognitive activity of students : is purposeful activity aimed at improving the contents, forms, methods, techniques and tools to enhance learning interest, activity, creativity, independence. Students who are motivated in learning, enhance interaction between participants of training – the educational process.

Key words: Training and cognitive activity, cognitive interest, cognitive activity, activation dialogue .

Стаття надійшла до редакції 08.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.

УДК 378.091.322

Г. А. Чернишева

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Інтеграція України до світової спільноти та реформування системи вищої освіти зумовлюють посилення уваги суспільства до підвищення загальноосвітньої, фахової, комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів, забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Головною метою української освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя, розвиток цінностей громадянського суспільства [1, с. 4].

Навчання – процес досить складний і своєрідний. Він далекий від того, яким його інколи уявляють: викладач вищої школи читає лекції і дає студентам відповідний обсяг знань. Оволодіння знаннями – це, в першу чергу, процес наполегливої активної діяльності мозку людини. В умовах переходу людства до інформаційно-технологічного суспільства, до суспільства знань, даремно сподіватися, що за роки навчання у вищому навчальному закладі можна запастися потрібними знаннями на все життя. Зміст знань оновлюється надзвичайно швидко, а тому